گۆران بابا عەلی:
نازانم بەخشینی تەنها پارچە زەویەك بە تەنها یەك كەسی بەجێماوی قوربانیەكی كوژراوی ئەنفال چی لە ژیانی ئەنفالكراوان دەگۆڕێت

چاوپێكەوتن: عەرعەر

پەلاماری ئەنفال سەرەرایی لەناوبردنی خوودی مرۆڤی كورد چەندان كەناڵی تری سەرچاوەی ژیانی لەگەڵ خۆیدا تەفروتوناكرد و كێشەگەلێكی كۆمەڵایەتی و ئابووری و دەروونی و سیاسی لەدوای خۆیی جێهێڵا، بۆ قسەكردن لەسەر ئەمە و ناسینی گەورەیی كارەساتی ئەنفال لای كورد خۆی و سوود وەرگرتنی سیاسیانەی كورد بۆ دۆزە جینۆسایدیەكەیی ئەم چاوپێكەوتنەمان لەگەڵ گۆران بابا عەلی سازكرد.

عەرعەر: ئەمساڵ بیستەمین ساڵیادی پەلامارەكانی ئەنفالە، لەو ماوەیەدا توانراوە ئەنفال وەكوو خۆی كە هەیە بناسرێت و كاری بۆ كرابێت؟

گۆران بابا عەلی: نەخێر. بۆئەوەی وێنەیەكی تەواومان دەربارەی ئەنفال دەستبكەوێت، هێشتا زۆر شت ماوە بكرێت. پێوویستیەكی ئەوتۆ هەیە بۆ لێكۆڵینەوەی قوڵ لە لایەنە جیاوازەكانی ئەنفال وەك حاڵەتێكی جێنۆساید. راستە زۆر شت دەربارەی ئەنفال نوسراوە و بلاوكراوەتەوە. چەند لێكۆڵینەوەیەكی باشیش لەبەردەستدان. بەڵام پێوویستیەكی زۆر بە لێكۆڵینەوەی هەمەلایەنە و بەتایبەتی لێكۆڵینەوەی مەیدانی و ئەحسائی هەیە تا بكرێت ئەنفال وەك حاڵەتێكی جێنۆساید دۆكیومێنت بكرێت، بەشێوەیەك بكرێت لەلایەنی لێكۆڵەراوانی ترو كەسان و لایەنانێك كە گرنگی بەم مەسەلەیە دەدەن پشتی پێببەسترێت.

عەرعەر: ئەنفال بە تەنها سرینەوە و لەناوبردنی مرۆڤ نەبوو بەڵکو بووە هۆی گۆرانێکی گەورەی کلتوری و ئابووری و کێشەگەلێکی کۆمەلآیەتی زۆری دروستکرد، ئەو ڕێگاچارەو میکانیزمانەی کوردو دەسەلآتی کوردی گرتوویەتیە بەر، ئەتوانێت چارەسەری ئەو کێشانە بکات؟

گۆران بابا عەلی: بەڕای من کارەساتی ئەنفال هیچ گۆڕانێکی کولتوریی ئەوتۆی لێنەکەوتۆتەوە. ئەگەر کولتوور لە مانا بەرتەسکەکەیدا سەیربکەین، کە هونەر و دەربڕینە هونەریەکان دەگرێتەوە، ئەوا ئەنفال بۆتەهۆی بەرهەم هێنانی کۆمەڵێکی یەکجار زۆر لە بەرهەم و چالاکیی هونەری. بەواتایەکی تر پانتاییەکی تاڕادەیەك گەورەی لە کایە هونەریەکاندا داگیرکردووە. ئەمەش حاڵەتێکە لەدوای هەر کارەساتێکی لەوشێوەیە دێتەئاراوە. ڕەنگدانەوەی کارەساتە مرۆییەکان لە هونەردا بۆخۆی کارەساتێك لەو بوارەدا دەخوڵقێنێت. (لێرەدا لەنێوان دوو قەوسدا دەڵێم: بەبڕوای من واباشترە کایە هونەریەکان، واتە هونەرمەندان خۆیان، هەوڵبدەن لەو کاریگەریانە ڕزگاریانببێت. هەستی بەرپرسیاری لە دەربڕین بەرامبەر کارەساتێکی وا گەر ببێتە هۆی شێواندنی بوارە هونەریەکان، ئەوا خۆی کارەساتە).

لەڕاستیدا من نازانم تا چ ڕادەیەك ئەنفال، بۆنمونە بەهۆی وێرانکردن و چۆڵکردنی دێهاتەکانەوە، زیانی ئابووریی لێکەوتۆتەوە. گەر مەبەستمان لە ئابووری، ئابووریی نەتەوەیی بێت. بێگومان زیانێکی ئابووریی گەورەی لە خەڵکی لادێکان و ئەو کەسانە داوە کە بەر شاڵاوەکان کەوتوون. بەڵکو گەورەترین زەرەرمەند ئەوانن. بەلأم ئاخۆ لەناوبردنی بەشێکی گەورەی بەرهەمهێنانی کشتوکاڵی چ زیانێکی لە ئابووریی کوردستان داوە، من ناتوانم بەدڵنیاییەوە دەستنیشانی بکەم. پێموایە ئەوەی تا ئێستا دەربارەی ئەم لایەنە دەگوترێت زیاتر دەربڕینی هەست و سۆزە و لەسەر بنچینەی لێکۆڵینەوەی زانستی بینانەکراوە، چەند لێکۆڵینەوەیەك نەبێت. بەبڕوای من ئەگەر ئەو لادێیانە بشمانایە، یان هەمووی ئاوەدانبکرانایەوە و دەستیانبکردایەتەوە بە کشتوکاڵ، هێندە کاریگەریەکی ئەوتۆیان نەدەبوو بۆسەر ئابووریی کوردستان، گەر سەرنجی بازاڕەکانی ئێستا بدەین. بەمانای ئەم کوشتوکاڵە ناوخۆییە نەیدەتوانی مونافەسەی بەروبوومە هاوردەکان بکات. ئەو کەسانەشی گەڕاونەتەوە لادێکانیان و خەریکی کشتوکاڵن قازانجێکی ئەوتۆ لە بەرهەمەکانیان ناکەن. بەڵکو گەر سادەترین حساب بکرێت بۆ ئەو کات و وزەیەی ئەوان لەساڵێکدا سەرفی دەکەن لەبەرامبەر ئەو داهاتەی

لەساڵێکدا هەیانە، ئەوا ڕەنگە بکرێت لەزۆربەی ناوچەکاندا، بەتایبەتی لە گەرمیان، وەك بەفیڕۆدانی کات و وزەیەکی مرۆیی سەیریبکەین، گەر باس لە بەفیڕۆدانی سەرمایەیەکی مرۆیی نەکەین. ڕەنگە بکرێت کشتوکاڵ لە کوردستان بکرێتە سەرچاوەیەکی ئابووریی گرنگ، گەر بە مێتۆدی زانستی و نوێ بەڕێوەبچێت، نەك بە مێتۆدە تەقلیدیەکان کە جوتیارانی کوردستان کاری پێدەکەن. کەواتە هەر هەوڵێك بۆ ئاوەدانکردنەوەی دێهاتەکان و گێڕانەوەی ڕزگاربووانی ئەنفال و کەسوکاری قوربانیان بۆ لادێکانیان، چ لەلایەنی حکومەت و چ لەلایەنی ڕێکخراوانەوە بدرێت، گەر بەووردی حساب بۆ ئەم لایەنە نەکەن، ئەوا بێسوودە و بەفیڕۆدانی سەرمایەیە.

هەرچی کێشە کۆمەڵایەتیەکانە، ئەوا دەکرێت بڵێین ئەنفال بۆتە هۆکاری چەندان کێشەی کۆمەڵایەتیی گەورە بۆ قوربانیان و ڕەنگە تاڕادەیەکیش بۆ سەرجەمی کۆمەڵگای کوردی. واتە گەورەترین زیانی ئەنفال، جگە لە لەناوبردنی هەزاران مرۆڤ، کاریگەرە کۆمەڵایەتی و دەروونیەکانێتی بۆ قوربانیە ڕزگاربووەکان و کەسوکاریان و هەروەها بۆ کەسوکاری قوربانیە کوژراوەکان. لێرەدا هەوڵدەدەم زۆر بەخێرایی باسی هەندێك لەم کاریگەریانە بکەم. بەگشتی ڕزگاربووانی ئەنفال تائێستاش لە ئۆردوگاکانی کۆکردنەوەدا (مجمعات) دەژیین. ئەمانە کاتێك لە زیندانەکان بەردران یان بەشێوەیەك لەشێوەکان ڕزگاریان بوو، بەزۆرەملێ نێردران بۆ ئەو ئۆردوگایانە و بەجێهێڵران بۆ ئەوەی بێ هیچ کۆمەکێك خۆیان ژیانیان دەستپێبکەنەوە. تائێستاش زۆربەی هەرهزۆریان لە ناهەموارترین بارودۆخدا دەژین. هەرکەسێك سەر لەو ئۆردوگایانە بدات و ڕۆژێك تیایدا بمێنێتەوە، دەبینێت ئەو خەڵکە لە چی بازنەیەکی داخراودا دەژین و چ شەڕێك لەگەڵ ژیان دەکەن. ئەوەی حکومەتی هەرێمیش تا ئێستا بۆ ئەمانەی کردبێت گۆڕینی ناوی ئۆردوگاکانە بە ناوی کوردی و کردنیان بە ناحیە و دانانی مودیرناحیەیە بۆیان، کە ئەمانیش بەدەست کێشە هەرەزۆرەکانی ئەو ئۆردوگا–ناحیانەوە دەناڵێنن. گەر لە قوربانیانی ئەنفال بپرسیت، زۆربەی هەرەزۆریان دەڵێن کە ئەو ناحیانە بۆ ئەوان هەر ئۆردوگایە و تائێستاش ئاواتیان ئەوەیە ڕۆژێك لەڕۆژان لەوێ دەربچن. کەواتە هەر هەوڵێك بۆ چاککردنی بارودۆخی ژیاریی دانیشتوانی ئەو ئۆردوگا–ناحیانە، بەتایبەتی بۆ ڕزگاربووانی ئەنفال، بێهودەیە. ئەوان پێویستیان بە جێگایەکە چیدی ئەنفالیان بەبیرنەهێنێتەوە. ئەوان هێشتا زۆر بەسەختی لە ترۆما (کاریگەریە دەروونیەکان) ی ئەو

کارەساتەدا دەژین. شتێکی زۆر گرنگ کە تائێستا بۆ ئەم قوربانیانە نەکراوە و پێدەچێت لە کۆمەڵگای کوردیدا هێشتا هیچ گرنگیەکی نەبێت، چارەسەرکردنی ئەو ترۆمایانەیە.

گەورەترین زیانی کۆمەڵایەتی لە قوربانیانی ئەنفال تێکدانی پێکهاتەی خێزانی و شێوازی ژیانیانە. وەك دەزانین زۆربەی رزگاربووانی ئەنفال بریتیین لەو کەسانەی لەکاتی هێرشەکاندا پیربوون و زۆر لەوانەش لەماوەی بیست ساڵی رابووردوودا لەدونیادا نەماون. بەشێکی تری رزگاربووان ئەو ئافرەتانەن کە ئەو کاتە لاو بوون و بەشێوەیەك لەشێوەکان خۆیان و منداڵەکانیان رزگاریان بوو بەڵام مێردەکانیان هەرگیز نەگەڕانەوە. بەدەگمەن نەبێت، ئەمانە شویاننەکردۆتەوە و بەبێوەژنی ماونەتەوە و لە ناهەموارترین بارودۆخدا منداڵەکانیان بەخێوکردووە. بەشێکی تری رزگاربووانیش ئەوکاتە منداڵ یان لاو بوون و هێشتا شویان نەکردبوو یان ژنیان نەهێنابوو، لەزۆربەی حاڵەتدا باوکیان لەدەستداوە و هەندێکیشیان هەردوو باوك ودایکیان لەناوبراون. هیچ یەکێك لەم سێ گروپە دواتر توانای ئەوەی نەبووە سەرلەنوێ ژیانی دەستپێبکاتەوە. بەتایبەتی نەیانتوانیوە بگەڕێنەوە لادێکان و خەریکی کشتوکاڵ و ئاژەڵداری بن، کاتێك ئەو هەلەشیان بۆ ڕەخسابێت. پیروپەککەوتەکان چیتر نەیاندەتوانی، بەلایەنی کەمەوە بێ کۆمەکی کەسانێکی لاوتر، لە لادێ و مەزراکانیاندا کاربکەن. بێوەژنەکانیش بەهەمانشێوە نەیاندەتوانی چیتر ژیانی لادێیانە دەستپێبکەنەوە، بەتایبەتی ئەوانەی چەند منداڵێکیان کەوتبوو بەسەردا. هەرچی منداڵ و لاوەکانیشە هێندە شارەزای کشتوکاڵ نەبوون و ئەمانە دوای ئەنفال لەو ئۆردوگایانەدا پەروەردەبوون و زۆربەی زۆریان هێندە لە ژیانی لادێ شارەزان هێندەی هەرکەسێکی تر کە لەلادێدا پەروەردە نەبووە. بۆ هەموو ئەمانە، بەتایبەتی لەو ناوچانەدا کە زۆر بەپیت نیین و کشتوکاڵ دێمیە و پشت بە باران دەبەستێت وەك لە گەرمیان، زەحمەتترین شت دەستکردنەوەیە بە ژیان لە لادێکاندا. هەرچەندە کەسانێکیش هەن زۆر بە تەحەداوە چوونەتەوە لادێکان.

رەچاوکردنی ئەم راستیانە زۆر گرنگە بۆ هەر هەنگاونانێك، چ لەلایەنی حکومەت و چ لەلایەنی رێکخراوانی سەر بە کۆمەڵگای مەدەنیەوە، بۆ چارەسەرکردنی کێشە کۆمەڵایەتیەکانی ئەنفالکراوان و کۆمەککردنیان. گەر لە من دەپرسیت باشترین چارەسەر چییە، ئەوا دەڵێم زۆر بەسادەیی (دەتوانم بڵێم تەنها چارەسەری لۆژیکی) بەخشینی ژیانێکی ئاسایی و دابینکردنی دڵنیاییەکی کۆمەڵایەتییە بۆ بەلایەنی کەمەوە دوو نەوە

لە قوربانیانی ئەنفال. نەوەی یەکەم: بەتەمەنەکان و بێوەژنەکان (کە زۆربەی ئەوانیش ئێستا چوونەتە تەمەنەوە) و هەموو ئەوانەی لەسەردەمی ئەنفالدا لەسەروو تەمەنی شازدەساڵانەوە بوون. نەوەی دووەم: منداڵانی ئەنفالن، واتە هەموو ئەوانەی لەسەردەمی ئەنفالدا لەنێوان تەمەنی ساوایەتی و شازدە ساڵیدابوون، یان لەو سەردەمەدا لەدایکبوون. ئەمانەش لاوترینیان ئێستا تەمەنی بیست ساڵە و بەتەمەنترینیان سیوشەش ساڵە.

هەرچی نەوەی یەکەمە مافی قەرەبووکردنەوەیەکی تەواوی هەیە، بەخشینی خانوویەکی باش (نەك زەوی) بە هەر یەکێك لەوانە، نەك لەچەشنی ئەوەی حکومەتی بەعس لە ئۆردوگاکاندا پێش ئەنفال و کاتی راگوێزانی گوندەکان بە لادێییەکانی دەبەخشی کە ئیهانەیەکی گەورەیە بە مرۆڤێك بکرێت. بەڵکو خانوویەك تیایدا هەموو هۆیەکانی خۆشگوزەرانی و کەلوپەلی ناوماڵی تێدابێت و لەدەرەوەی ئۆردوگا-ناحیەکاندا بێت (مەگەر خۆیان بیانەوێت لەوێ بمێننەوە.) هەروەها بڕینەوەی موچەیەکی مانگانە کە بەلایەنی کەمەوە لەئاستی موچەی فەرمانبەرێکی باڵادا بێت (چونکە رەنگە تەنها بەو موچەیە کەسێك بتوانێت بەشێوەیەکی شایستە بژی.)

نەوەی دووەمیش بەپێی باری خێزانیی بەهەمانشێوە خانوویەکی پێببەخشرێت و بڕێکی هێندە پارەی پێبدرێت کە بتوانێت ژیانێکی ئاسودە بۆ خۆی و خێزانەکەی (گەر خێزانی هەبێت) دابینبکات. لێرەدا بواری ئەوە نییە حسابێکی وردی ئەمە بکرێت چەندی تێدەچێت بۆ حکومەت. چونکە گرنگترین هەنگاو ئەوەیە بزانرێت ئەمانە بەتەواوی چەندە کەسن. بەبڕوای من ژمارەکە هێندە نییە کە حکومەتێك لەبەرامبەریدا جۆشدابمێنێت. بەڵام بەهەر پێوەرێك بێت چ حکومەتی عێراقی و چ و حکومەتی کوردی بەرپرسیارن لە هێنانەدیی دەستبەجێی ئەم قەرەبووکردنەوەیە. هەرچی درەنگتر بکرێت هەرچی گرانتر دەکەوێت لەسەر حکومەت و کاریگەریە کۆمەڵایەتیەکانی هەرچی گەرەتردەبێت بۆ هەرچی زیاتر لە کەسوکاری قوربانیان. گەر دە ساڵ لەمەوبەر ئەم چارەسەرە بۆ نەوەی یەکەم بکرایە، ئێستا نەوەی دووەم بارودۆخی زۆر باشتر دەبوو و رەنگە زۆربەیان پێویستییان بە قەرەبوویەکی ئەوتۆ نەبوایە، چونکە بەشێك بوون لە خێزانی نەوەی یەکەم. بەڵام گەر دوابخرێت بۆ چەند ساڵێکی تر، ئەوا گەر پێنج ساڵی تر لە من بپرسیت، دەڵێم نەوەی سێهەمیش، واتە منداڵانی نەوەی دووەم، مافی قەرەبووی لەو شێوەیەی هەیە.

یەکێك لە غەدرە گەورەکانی حکومەتی کوردی (لەگەڵیشیدا حکومەتی عێراقی) لە ئانفالکراوان ئەوەیە کە ساڵەهایە تەنها موچەیەکی ناچیز دەدەن بە تەنها یەك کەس لە خێزانێك، کە ئەویش کەسوکاری راستەوخۆی یەکێك لە قوربانیە کوژراوەکانە. ئەمەش خۆی چەندان کێشەی بۆ خودی حکومەت درووستکردووە. لەکاتێکدا دەبوو هەر تاکەکەسێکی رزگاربووی ئەنفال، لەمنداڵەوە بۆ گەورە، سەرچاوەیەکی بژێویی بۆ دابین بکرایە تابیانتوانیایە خۆیان لەسەر ئەوەوە ژیانی خۆیان پێکبەێنن. هەروەها من نازانم بەخشینی تەنها پارچە زەویەك بە تەنها یەك کەسی بەجێماوی قوربانیەکی کوژراوی ئەنفال چی لەژیانی ئەنفالکراوان دەگۆڕێت. ئەمە جگە لە کردەوەو ئاماژەیەکی سیاسی لەلایەن حکومەت یان حیزبێکەوە کە وادەزانێت خاکی نیشتمان موڵکی خۆیەتی تا بەئارەزووی خۆی دابەشیبکات، هیچی تر نییە.

من گەر لەسەر وەڵامدانەوەی ئەم پرسیارە بەردەوام بم، زۆر درێژدەبێتەوە، بۆیە لێرەدا دەوەستم.

عەرعەر: ئەو کتێبو شاکارە گەورانەی لەسەر ئەنفال و جینۆسایدی کورد نوسراون و کراون بێگانەکان بۆیانیان نوسیوین و بۆیانیان کردووین، کورد چۆن دەتوانێت سوود لەوانە ببینێت و بەکاریان بهێنێت؟

گۆران بابا عەلی: ناونانی ئەنفال بە جێنۆساید لەلایەن هەندێك رێکخراوی جیهانیەوە، وەك رێکخراوی چاودێریی مافی مرۆڤ و رێکخراوی لێبووردنی نێودەوڵەتی (ئەمنیستی ئینتەرناشناڵ) مەسەلەیەکە پەیوەندیی بە مافی مرۆڤەوە هەیە. ئەمە گرنگیەکی یەکجار گەورەی هەیە. کورد وەك میللەت و نەتەوە دەتوانێت هەمیشە ئاماژە بەم دانپێدانانە بکات. هەرچی داننانی دادگای دێنهاخ (لاهای)شە لە هۆڵەندا بە ئەنفالدا وەك جێنۆساید گرنگیەکەی لەوەدایە کە دەکرێت بکرێت بە نمونەیەك بۆ لایەنانی تری یاسایی تا رەچاوی بکەن. چونکە زەحمەتترین شت لە حاڵەتی کۆمەڵکوژیدا داننانی یاساییە بەو حاڵەتەدا وەك جێنۆساید. بێگومان کاریگەریی ئەمە زیاتردەبوو گەر دادگایەکی جیهانی تایبەتی بۆ جێنۆساید دانی بەوەدا بنایە. بەڵام میللەتی کورد دەتوانێت هەمیشە ئاماژە بەم ناساندنە یاساییەش بکات.

لەسەر ئاستی دەوڵەتدا، تا ئێستا هیچ دەوڵەتێك بە فەرمی دانی بەمەدا نەناوە. ئێستا لە هۆڵەندا چەند پەرلەمەنتارێك لەهەوڵی ئەوەدان قەناعەت بە حکومەتی هۆڵەندی

بکەن وەك دەوڵەت بەفەرمی ئەنفال وەك جینۆساید بناسێنن. ئەم هەنگاوە گرنگە، لەبەرئەوەی دەشێت هانی دەوڵەتانی تری ئەوروپیش بدات ئەو هەنگاوە بنێن. گرنگیی ئەمەش لەوەدایە کە ئەوکاتە دەکرێت بەشێوەیەکی فەرمی داوا لەم دەوڵەتانە بکرێت بەدواداچوون بکەن لە بەشداریکردنی هەندێك کەسان و کۆمپانیادا لە فەراهەمکردنی کەرەسەی خاو بۆ دروستکردنی چەکی کیمیایی و بەکارهێنانی لە هێرشەکانی ئەنفال و هەڵەبجەدا. هەروەها ناچارکردنی ئەم کۆمپانیایانە بە قەرەبوکردنەوەی قوربانیان.

بێگومان کورد دەتوانێت هەموو ئەمانە بەکاربەێنێت بۆ پتەوکردنی ئاوات و ئامانجە نەتەوەییەکانی. بەڵام زۆرجاران رەخنەی ئەم رێکخراو و کەسایەتی و دەوڵەتانە ئەوەیە کە لەپشت هاوارەکانی سیاسیان و کەسانی تری کوردەوە دەربارەی ئەنفال و هەڵەبجە ئامانجێکی سیاسی هەیە بۆ پشگیریکردن لە هەوڵ و ئامانجەکانی کورد بۆ پێکهێنانی دەوڵەت و نەتەوە. هەرچەندە زۆر لەمانە ئەوە بە مافێکی کورد وەك نەتەوە دادەنێن، بەڵام داکۆکیکردنی ئەم کەس و لایەنانە لە ئەنفال بەمەبەستی داکۆکیکردن نییە لە کورد وەك نەتەوە و لەمەسەلەی کورد. بۆ کوردیش ئەوە زۆر گرنگە ئەم دوو مەسەلەیە تێکەڵنەکات. بەسیاسیکردنی ئەنفال زیانێکی گەورەی هەیە بۆ ئەنفال وەك مەسەلە.

عەرعەر: دەزگا و کەناڵی راگەیاندنی کوردی چۆن مامەڵیان لەگەڵ ئەنفالدا کردووە؟ توانیویانە بەشێوەیەکی زانستیانە و تەواو کاری لەسەر بکەن؟

گۆران بابا عەلی: تا ئێستا میدیای کوردی زۆر شتی دەربارەی ئەنفال خستۆتەڕوو. بەڵام کێشەکە لەوەدایە کە سۆز و لاواندنەوە و کڕوزانەوە زۆر زاڵە بەسەر زۆربەی ئەو بەرهەمانەدا. بێگومان کاری میدیاو رۆژنامەگەری و زۆر بەتایبەتیش کاری هونەرمەندان جیاوازە لەکاری لێکۆڵەرەوان و بوارە زانستیەکان. ئێمە ناتوانین لە میدیا، لە کەناڵە تەلەفزیۆنی و رادیۆییەکان و لە رۆژنامە و رۆژنامەوانان داوابکەین لێکۆڵینەوەی زانستی لەبابەتەکە بکەن. دواجار بەشێکی کاری رۆژنامەوانییش دەربڕینە. بەڵام ئەوەی گرنگە ئەوەیە ئەم کارە رۆژنامەوانیانە بەپێی پرینسیپەکانی رۆژنامەوانی بکرێن و بەلایەنی کەمەوە رەچاوی بنەمای بابەتیبوون بکەن. رۆژنامەوانان دەتوانن لەمەدا زۆر سود لە لێکۆڵەرەوان ببینن. بەڵام لەڕاستیدا گەر رۆژنامەوانان کارەکەی خۆیان بەشێوەیەکی پیشەیی ئەنجامبدەن، دەتوانن ئەوان سودی زۆر بەلێکۆڵەرەوان و لێکۆڵینەوە زانستیەکان بگەیەنن.